

JOTAIN LAINATTUA, JOTAIN SINIVALKOISTA

Television syyslähetyskausi tuo joka vuosi ruutuihin katsojien suosikkisarjojen ohella myös joitakin uusia ohjelmatuttavuuksia. Tänä syksynä MTV3 on rummuttanut *Tanssii tähtien kanssa* -sarjan uusimman tuotantokauden puolesta, Nelonen starttasi *Dance* -tanssiohjelmansa, ja Subilla seurataan tuoreiden *Big Brother* -asukkaiden elämää. Näitä ohjelmia on mainostettu näyttävästi jo ennakkoon, mutta lisäksi niitä yhdistää se, että ne kaikki perustuvat ulkomailta ostettuihin formaatteihin. Myös katsojalukujen valossa tarkasteltuna ulkomainen televisiokulttuurissa. Finnpanelin TV-mittaritutkimuksen mukaan viikon 39 katsotuimmat ohjelmat olivat *Tanssii tähtien kanssa* (1 187 000 katsojaa), *Kadonneen jäljillä* (813 000 katsojaa) ja *Salatut elämät* (796 000 katsojaa),¹ kaikki MTV3:n ohjelmia. Näistä *Tanssii tähtien kanssa* perustuu brittiläiseen *Strictly come Dancing* -sarjaan ja *Kadonneen jäljillä* hollantilaiseen alkuperäisformaattiin *Spoorloos*. *Salatut elämät* sen sijaan on suomalainen päivittäisdraama, vaikka senkin on huhuttu perustuvan australialaiseen *Neighbours* -formaattiin.² Formaattia onkin viime vuosina ryhdytty käyttämään markkinoinnissa laadukkaana ohjelman takeena. Esimerkiksi Nelonen mainostaa *Neljän tähden illallistaan* ohjelmana, joka ”perustuu suosittuun kansainväliseen menestysformaattiin *Fish on the Cake*”.³

Ohjelmaformaatteja voi hyvällä syyllä nimittää 2000-luvun alun ilmiöksi. Vuosituhannen taitteessa erilaiset ulkomaisiin ideoihin pohjautuvat tietokilpailut, kykyjenetsintäohjelmat, laulu- ja tanssikilpailut, todellisuus-tv-ohjelmat ja lifestyle-ohjelmat valtasivat suomalaiset televisiokanavat. Ohjelmaformaateille on ominaista se, että formaatin myyvä televisioyhtiö kontrolloi tiukasti suomalaista tuotantoa. Esimerkiksi Nelosella esitetyn *Sillä silmällä* -sarjan tuottaja Katja Santala kertoo ohjelman tuotantoa ja vastaanottoa tarkastelevassa pro gradu -tutkielmassaan, että alkuperäisversion *Queer Eye for the Straight Guy*n

¹ www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vko/top100/2010/39/ (linkki tarkistettu 7.10.2010).

² Savon Sanomat 23.8.2009, "Salatut elämät alkoi murhan selvittelyllä", www.savonsanomat.fi/viihde/viihdeuutiset/amysteerist%C3%A4-se-alkoi/476429 (linkki tarkistettu 7.10.2010).

³ www.nelonen.fi/ohjelmat/nelj%C3%A4n-t%C3%A4hden-illallinen/etusivu (linkki tarkistettu 7.10.2010).

formaattiin kuului keskeistä tuotantoon liittyvää informaatiota sisältävän ns. tuotantoraamatun lisäksi sovittu määrä konsultointia sekä *Sillä silmällä* -sarjan tuotantotiimin opintomatka New Yorkiin. (Santala 2007, 30–31.) Myös formaattikauppaa tutkineen Albert Moranin mukaan formaattisopimukset voivat olla hyvin yksityiskohtaisia. Formaatti voi esimerkiksi kilpailuohjelman tapauksessa sisältää tuotantoraamatun ja konsultoinnin lisäksi kirjallisen kuvauksen kilpailusta ja sen säännöistä, listan ohjelmassa käytetyistä iskulauseista, tietoa palkinnoista, kopioita lavasteista, sekä grafiikkaohjelman tietokoneelle. (Moran 1998, 14.) Tällainen sopimus ei tuntuisi jättävän juurikaan tilaa ohjelman muokkaamiselle tiettyyn kansalliseen kulttuuriin sopivaksi. Silti esimerkiksi *Sillä silmällä* -ohjelmaa suomalaistettiin tietoisesti alkupeleistä hitaammalla rytmillä, räntäisillä peltomaisemilla ja lavatansseilla (Santala 2007, 44).

Turhan vähälle huomiolle suomalaisen televisiokulttuurin ameerikkalaistumista kauhisteleavassa keskustelussa onkin jäänyt se, että niin televisioformaatteja kuin muitakin audiovisuaalisen kulttuurin ulkomaisia lainauksia sovitetaan lähes poikkeuksetta paikalliseen kulttuuriin sopiviksi. Tärkein keino monessa tapauksessa on kotimaisten, suomea äidinkielenään puhuvien esiintyjien käyttäminen, mutta usein paikallisväriä tuodaan myös erilaisilla suomalaiseen identiteettiin kohdistuvilla viittauksilla. Toisaalta ulkomaisia vaikutteita voidaan hyödyntää myös hyvin epävirallisin ja epämuodollisin tavoin hakeamalla malleja ja esikuvia eri maista. Sovittamalla ulkomaisia lainauksia ja yhdistämällä niitä niin kutsuttuun kansalliseen kulttuuriin voidaan tuottaa ”uutta suomalaisuutta”, kuten Antti-Ville Kärjä populaarimusiikin historiaa tarkastelevassa tutkimuksessaan toteaa (Kärjä 2005, 346). Esimerkiksi eräät suomalaisen television pitkäikäisimmistä ja tunnetuimmista ohjelmista, *Tupla tai kuitti* ja *Levyraati*, perustuivat ulkomaisiin ohjelmaideoihin. Siitä huolimatta juuri näitä ohjelmia käytetään usein kuvaamaan suomalaista televisiohistoriaa. Eron tekeminen ulkomaisen ja kotimaisen välille onkin lopulta mahdotonta.

Tämän *Lähikuvaan* numeron teemana on ulkomaisen lainausten hyödyntäminen kotimaisessa kulttuurissa. Tekstien keskeisiksi teemoiksi nousevat ennen kaikkea tämän transnationaalisen ilmiön historiallinen luonne sekä ulkomaisen vaikutteiden ”suomalaistaminen”. Teemanumeron teksteissä avataan suomalaisuutta sekä lännestä, lähinnä Yhdysvalloista ja Iso-Britanniasta, että idästä, Japanista, haettujen vaikutteiden osalta. Numeron avaa Jaakko Seppälän artikkeli 1920-luvun lopulla valmistuneen *Korkein voitto* -elokuvan rikoskuvastosta. Elokuvalle haettiin kansainvälistä tyyliä ammentamalla vaikutteita erityisesti saksalaisista ja amerikkalaisista elokuvista sekä käsittelemällä kansallisuuteen kytkeytyviä teemoja, kuten nationalismia ja bolshevismia. Kansallinen ja kansainvälinen kietoutuvat siten yhteen elokuvan rikostematikassa. Heidi Keinosen artikkelin myötä siirrytään 1960-luvun television pariin. Tekstissä analysoidaan brittiläisen *Hancock's Half Hour* -tilannekomedian ”suomalaistamista” Mainos-TV:n *Kaverukset* -sarjaksi. Ainoan arkistoissa säilyneen *Kaverukset* -jakson sekä sen brittiläisen vastineen avulla tarkastellaan kulttuurisen läheisyyden rakentumista muun muassa näyttelämistyilien, lavastuksen ja intertekstuaalisten viittausten tasoilla. Katja Valaskivi puolestaan

jäsentää artikkelissaan japanilaiseen populaarikulttuuriin Suomessa kohdistunutta innostusta. Ilmiötä tarkastellaan historiallisesti kolmen näkökulman, visuaalisuuden, teknologian ja seksuaalisuuden, kautta. Animen ja mangan suomalaiset harrastajat asettuvat siten samaan jatkumoon esimerkiksi Japani-viittauksia maalauksissaan viljelleen Albert Edelfeltin kanssa.

Numeron neljännessä artikkelissa liikutaan suomalaisen ja ruotsalaisen kulttuurin raja-alueella, vaikka päähuomio kiinnittyykin toisaalle. Kaisa Hiltunen käsittelee artikkelissaan lapsuudessa koettua melankoliaa kahden suomalaisen elokuvan, Klaus Härön *Näkymättömän Elinan* ja Auli Mantilan *Ystäväni Henryn* kuvaamana. Hiltunen pyrkii valaisemaan elokuvien lapsipäähenkilöiden tunnemaailmaa pohtimalla, miten elokuvien melankolisuus ja sitä kautta niiden lapsikuva rakentuvat. Toisin kuin useimmat kotimaiset lapsikuvaukset, Härön ja Mantilan elokuvat kiinnittävät poikkeuksellisen paljon huomiota lapsuudessa koettuun suruun ja kaipaukseen. Susanna Paasosen katsauksen myötä palataan vielä kansallisuus-tematiikan pariin tarkastelemaan, miten pornoelokuvissa tuotetaan kotimaisuutta viljelemällä tunnistettavia paikkoja ja kotikutoisuuden tuntua.

Tampereella 7.10.2010

Heidi Keinonen

Kirjallisuus:

Kärjä, Antti-Ville (2005) *"Varmuuden vuoksi omana sovituksena". Kansallisen identiteetin rakentuminen 1950- ja 1960-luvun taitteen suomalaisten elokuvien populaarimusiikillisissa esityksissä.* Turku: K&H.

Moran, Albert (1998) *Copycat Television. Globalisation, Program Formats and the Cultural Identity.* Luton: Univeristy of Luton Press.

Santala, Katja (2007) *Kun tosihomo näki viihdehomon. Kotimaisen Sillä silmällä -ohjelman tuotanto ja vastaanotto.* Tiedotusopin pro gradu. Tampereen yliopisto. Saatavana verkossa osoitteessa: tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02115.pdf (linkki tarkistettu 7.10.2010).